

Pozwólcie, że wymienię choćby kilku z nich, a więc księży Profesorów:

Archutowskiego, Smerekę, Klawka,
Stacha, Stysia, Atanazego Fica,
Bienia, Łacha, Gryglewicza, Strąkowskiego,
Dąbrowskiego, Kłoniczkiego, Petera,

a wyliczając tych wielkich i zasłużonych polskich biblistów pragnę wzbudzić w Waszej pamięci wielu, wielu innych — Wam dobrze znanych, o których powinniśmy pamiętać.

Drodzy Bracia!

Zakończę słowami Ewangelii wg św. Mateusza:

„Tak więc każdy uczony w Piśmie, gdy staje się uczniem Królestwa niebieskiego, podobny jest do pana domu, który wydobywa ze swego skarbcza to, co nowe, i to, co stare” (Mt 13,52).

Uczony w Piśmie — uczniem Królestwa niebieskiego!

Wasza godność! Wasze powołanie!

Amen.

Łomża

BP JULIUSZ PAETZ

Tekst kazania Biskupa Juliusza Paetza, Ordynariusza Łomżyńskiego, podczas Mszy św. inauguracyjnej 30. Sympozjum Biblistów Polskich — Łomża, Seminarium Duchowne, 16. września 1992 r.

Ks. Janos Schmatovich

MEDYTACJA NAD HISTORYCZNOŚCIĄ PRZEKAZÓW O ZMARTWYCHWSTANIU JEZUSA

Wprowadzenie

0.1. Wielkanocny punkt zwrotny

Z gwałtowną i hańbiącą śmiercią Jezusa na krzyżu wszystko wydawało się skończone. Jezus tak związał przyjście Królestwa Bożego ze swoją osobą, że po Jego śmierci nie mogło to być kontynuowane. Dla żyda byłoby rzeczą niemożliwą dalej prowadzić dzieło Jezusa, ponieważ krzyż musiał być rozumiany jako Boży wyrok. A jednak po Wielkim Piątku Ewangelia o Jezusie Chrystusie przybiera wnet nowy obrót, pełen dynamiki, dla całego ówczesnego świata. W jaki sposób

mogła zająć taka zmiana? Jak wyjaśnić ten niespodziewany początek chrześcijaństwa?

Według świadectw Nowego Testamentu przyczyną tej zmiany jest zmartwychwstanie Jezusa. Bez zmartwychwstania Jezusa — jak mówi nam Apostoł Paweł (zob. 1 Kor 15,14.19) — daremne byłoby nauczanie i próżna wiara. Zmartwychwstanie Jezusa jest przeto fundamentem i zarazem, łącznie z nauką o krzyżu, centrum chrześcijańskiej wiary.

0.2. Postawienie pytań

Z orędziem o zmartwychwstaniu Jezusa łączy się wiele problemów. Orędzie to jest w sprzeczności z twardą rzeczywistością, zwłaszcza z rzeczywistością śmierci. Dlatego od początku były stawiane pytania. Ewangelie mówią nam o uczniach wątpliwych, niedowierzających, upartych, najbardziej znane jest opowiadanie o niewiernym Tomaszu (zob. J 20,24—29). Już w czasach Nowego Testamentu były próby, ażeby fakt zmartwychwstania Pana i pusty grób wyjaśnić jako oszustwo uczniów (zob. Mt 28,13). Od czasów zaś Oświecenia doszły hipotezy zmiany ciała lub śmierci pozornej. Chrystofanie tłumaczono jako halucynacje (subiektywne wizje).

Dzisiaj nowe pytania są stawiane. Mianowicie, jak można (trzeba) rozumieć orędzie o zmartwychwstaniu. Czy było to wydarzenie obiektywne w przestrzeni i czasie, czy też zmartwychwstanie Jezusa jest symbolem albo szyfrem dla wyrażenia niezniszczalności życia i miłości? Jak rozumieć artykuł wiary o zmartwychwstaniu Jezusa?

Odpowiedzi na te pytania szukajmy w świadectwach Pisma świętego.

1. Niepowtarzalność rzeczywistości zmartwychwstania Jezusa

1.1. Wydarzenie eschatologiczne

Zmartwychwstanie Jezusa nie jest, według wypowiedzi Nowego Testamentu, powrotem Ukrzyżowanego do życia ziemskiego. Poprzez ostateczne zwycięstwo śmierci („Chrystus już więcej nie umiera”, Rz 6,9). Zmartwychwstanie Jezusa różni się od wszystkich opowieści biblijnych o wskrzeszeniu umarłych. Tomasz z Akwinu nazywa to „resurrectio perfecta” w odróżnieniu od „resurrectio imperfecta”. „Powstanie z martwych” nie jest w przekazie o zmartwychwstaniu zwykłym szyfrem na temat znaczenia śmierci czy nauczania Jezusa. Jest zniesieniem stanu śmierci, czymś niepowtarzalnym, o czym pisze Paweł: przez zmartwychwstanie stał się Chrystus „duchem ożywiającym” (1 Kor 15,45), przekształcającym nasze ciało poniżone na podobne do swego chwalebego ciała (Flp 3,21). Mamy zatem do czynienia z niepowtarzalnym wydarzeniem, bez precedensu i porównania w naszym świecie.

1.2. Różne określenia

Owo wielkanocne nowe zaistnienie życia Jezusa jest określane słowami „zmartwychwstanie” lub „powstanie z martwych”. Są to wyrażenia z codziennego słownictwa (poranne powstanie ze snu). Pojęcie „zmartwychwstania” ma charakter metafory, lecz nie jest tylko metaforą; przy jego pomocy opisuje się jakąś rzeczywistość, która przetrwała nasz świat, ale która przecież nie jest wcale mniej realna. Coś podobnego zachodzi np. w języku fizyki atomowej, kiedy mówi się o jądrze atomu, co nie jest wcale podobne do jądra owocu, ale nie mniej jest rzeczywiste.

Bardzo stare określenie *aneste* (zmartwychwstał: 1 Tes 4,14) wyraża, że Ukrzyżowany nie jest więcej dla uczniów zmarłym, lecz żyjącym. W tym znaczeniu należy również rozumieć formę *egerthe* (powstał z martwych). Również bardzo stara formuła: „Bóg go wskrzesił z martwych” (1 Tes 1,10; Rz 10,9; por. 1 P 3,18) wyraża czyn Boga. Dopiero w późniejszych pismach „zmartwychwstanie” staje się własnym czynem Jezusa (np. J 2,19).

To samo wydarzenie jest opisane w Nowym Testamencie przy pomocy innych słów: „powołany do życia (Duchem)” (1 P 3,18) lub „powrócił do życia” (Rz 14,9); „wywyższony” (Flp 2,9; Dz 2,33; 5,31), „wejść do swej chwały” (Łk 24,26; por. Hbr 2,10), „uwielbiony” (J 7,39; 12,16; 17,1), „do Ojca (do Boga) iść” (J 13,1,3) lub „wstąpić” (J 20,17). W Nowym Testamencie zmartwychwstanie i wyniesienie występują jako jedność, obok przedstawień wniebowstąpienia (Łk 24,51; Dz 1,9—11; por. Mk 16,19). W Ewangelii Janowej „uwielbienie” obejmuje wydarzenie krzyża, zmartwychwstania i wywyższenia.

1.3. Charakter tajemnicy

W Nowym Testamencie nie ma przedstawienia zmartwychwstania Jezusa. Tym różni się przekaz biblijny od mitów. Możemy więc mówić o tajemnicy zmartwychwstania. W teologii mówi się o tajemnicy w sensie ścisłym (*mysterium stricte dictum*).

Dopiero ok. r. 150 apokryficzna ewangelia Piotra próbuje opisać zmartwychwstanie. Dopiero od Średniowiecza na Zachodzie malowane jest zmartwychwstanie — takie ujęcie w sztuce zachodniej trwa po dzień dzisiejszy.

Zmartwychwstanie Jezusa przekracza granice naszego świata — w tym różni się od zmysłowo dostrzegalnego cudu. Nie można go określić po prostu jako faktu czy wydarzenia historycznego w potocznym tego słowa znaczeniu. Możemy mówić o wydarzeniu historycznym w znaczeniu szerszym, tzn. zmartwychwstanie jest wydarzeniem na przestrzeni historii, dotyczy historycznej postaci Jezusa z Nazaretu i jest dopełnieniem całej historii. Takie wydarzenie jest dostępne tylko przez wiarę. Tutaj wiara i historia łączą się ze sobą ściśle.

Wydarzenie zmartwychwstanie jest dostępne ludzkiej obserwacji w ukazywaniach się Zmartwychwstałego (chrystofaniach) i w znalezieniu odkrytego grobu. Zmartwychwstanie Jezusa jako zapowiedź ostatecznego zmartwychwstania nie może być przedmiotem naukowego dowodzenia, podobnie jak umyka naukowemu dowodzeniu wielu dziedzin naszego życia, np. miłość, wierność. Czy można zmierzyć wierność? Czy można udowodnić miłość? Historyk zajmie się tylko pustym grobem i ukazywaniami się Zmartwychwstałego.

2. Wiarygodność zmartwychwstania Jezusa

2.1. Próby nowej interpretacji

Nowa interpretacja opiera się bardziej na „historycyzacji” wydarzenia (R. Bultmann, W. Marxsen, J. Bekker) niż na systematycznym badaniu tekstów Nowego Testamentu przekazujących nam informacje o wydarzeniu, począwszy od najstarszych świadectw.

2.2. Najstarsze wypowiedzi

Paweł cytuje w swym pierwszym liście (ok. r. 50 napisanym) krótką formułę wiary: „Wierzmy, że Jezus istotnie umarł i zmartwychwstał” (1 Tes 4,14). Zmartwychwstały Jezus będzie obecny w paruzji — 1 Tes 1,10. Stara aramejska aklamacja „marana tha” (1 Kor 16,21; por. Ap 22,22) wyraża wiarę w przyście Jezusa jako żyjącej osoby.

2.3. Szczególnie stare świadectwo

Na temat rzeczywistości zmartwychwstania Jezusa cytuje Paweł w 1 Kor 15,3—5.7. Świadectwo to zostało sformułowane prawdopodobnie niewiele lat po ukrzyżowaniu. O starym wieku pochodzenia tego tekstu świadczy: 1° wprowadzenie Pawła (w. 3a), 2° słownictwo nie typowe dla Pawła („grzechy” w l.mn., „według Pism”, „trzeciego dnia”, „ukazał się” — por. 1 Tm 3,16), 3° kunsztowny paralelizm członów (parallelismus membrorum).

Szczególnie charakterystyczne są dwa zwroty: „zmartwychwstał trzeciego dnia” i „zgodnie z Pismami”. Zmartwychwstanie „trzeciego dnia” łączy się z wydarzeniem Golgoty i z całą historią Jezusa z Nazaretu (w odróżnieniu od mitów). To wyrażenie ma charakter teologiczny, a nie chronologiczny. Dodatek „według Pism” wskazuje, że podanie o zmartwychwstanie od początku napotykało na trudności i trzeba było powołać się na autorytet Pism Izraela.

3. Relacje o chrystofaniach

3.1. Najstarsze relacje

Ukazywanie się Zmartwychwstałego zostały wyrażone w starych przedpawłowych świadectwach przy pomocy zwrotu „ukazał się”, co jest tłumaczeniem greckiego *opthe* (forma od *horac* — 'widzieć'). Jest

to termin techniczny, który w Starym Testamencie (LXX) oznaczał ukazywanie się Boga lub Jego Posłańca-Anioła (teofanie, angelofanie). Wyraża to osobiste spotkanie się ze Zmartwychwstałym w Jego nowej postaci egzystencji. Aspekt „jak” schodzi w tej perspektywie na drugi plan.

3.2. Interpretacja Pawła

Paweł uważa swoje spotkanie z Chrystusem zmartwychwstałym przed Damazkiem za szczególny dar żyjącego Pana. Zaznacza to w licznych swoich wypowiedziach: 1 Kor 15,8; 9,1; Ga 1,15 n; Flp 3,8; 2 Kor 4,6. Owe świadectwa Pawłowe mają szczególne znaczenie. Paweł podkreśla wyjątkowość tego ukazania się, odróżniając je od przeżyć ekstatycznych (wizji i objawień), które wylicza w 2 Kor 12, 2—4.

3.3. Nie chodzi o czystą formułę uprawomocnienia

Niektórzy współcześni próbują uważać wyrażenie „ukazał się” za czystą formułę uprawomocnienia, podobnie jak w Starym Testamencie mamy formuły wprowadzające do orędzi prorockich: „Jahweh ukazał się X i rzekł do niego” (U. Wilckens, W. Marxsen, R. Pesch). Nie może jednak chodzić tu o formułę wprowadzającą (uprawomocnienia), gdyż mamy tu do czynienia z tekstem przedpawłowym w 1 Kor 15,3—5.

3.4. Rodzaj literacki ewangelii zmartwychwstania

Od krótkiej relacji w listach Pawłowych różnią się obrazowe opowiadania w Ewangeliach (Mt 28,9—10.16—20; Łk 24,13—53; J 20,11 — 21,23; Mk 16,9—20) i w Dziejach Apostolskich (1,1—11; 9,3—9; 22,6—11; 26,12—18). Opisy te różnią się między sobą, np. ukazywania się Galilei i w Jerozolimie. Ewangeliści przekazują w swoich opowiadaniach dzieje, które przekraczają wymiary naszego czasu i należą do wewnętrznego wydarzenia (J. Kremer). Ukazywania się Zmartwychwstałego mają swoje znaczenie eklezjalne i wskazują na apostołskość Kościoła. Dlatego można by nazwać relacje Ewangelistów „opowiadaniem mandatu, zlecenia” (H. Kessler). Tak więc dwie tradycje o ukazywaniu się: galilejska i jerozolimska znajdują wytlumaczenie w dwóch różnych perspektywach dotyczących Królestwa Bożego (Mt, Mk) i roli Jerozolimy (Łk, J).

4. Przekazy o pustym grobie

4.1. Różniące się między sobą przedstawienia.

W relacjach o pustym grobie znajdujemy pewne różnice. I tak: Mt pisze o pieczętowaniu grobu i postawieniu straży, kobiety w relacji Mk nic nie wiedzą o tym i martwią się, kto im kamień odwali. Podobnie liczba niebiańskich Zwiastunów (Mk i Mt — jeden mąż, Łk dwóch mężów), jak również reakcja kobiet jest różna. Zwłaszcza

od okresu Oświecenia, kiedy traktowano opisy Ewangelistów niczym protokoły, zaczęto traktować owe opisy jako niewiarygodne.

4.2. Rodzaj literacki opowiadań o pustym grobie

Należy zwrócić uwagę na rodzaj literacki tychże opowieści. Nie są to opisy protokolarne, lecz narracje (bardziej porównywalne z malowidłami niż z fotografiami). Anioł pełni rolę zwiastuna objawienia (*angelus interpres*), podobnie jak to ma miejsce w tekstach apokaliptycznych (por. Ap 21,9).

4.3. Rola pustego grobu

W Ewangeliach pusty grób nigdy nie pełni roli ścisłego dowodu, lecz ma charakter przez Boga podarowanego znaku wskazującego na zmartwychwstanie. Opowiadania o chrystofaniach i pustym grobie jako opowiadania historyczne miały za zadanie potwierdzić wiarę popaschalną Kościoła pierwotnego. Dlatego można by ich rodzaj literacki określić jako „opowiadania wyznania”. Ich pierwszym zadaniem jest nie dowód na zmartwychwstanie, lecz znak dany ówczesnym ludziom. Wiara w zmartwychwstanie Pana wynika ze słów samego Zmartwychwstałego: „Błogosławieni, którzy nie widzieli, a uwierzyli” (J 20,29).

Győr (Węgry)

KS. JÁNOS SCHMATOVICH

(spolszczył ks. Jerzy Chmiel)

Jest to skrócona wersja wykładu pt. *Die Geschichtlichkeit der Osterberichte*, jaki w dniu 17.03.1993 w Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie wygłosił ks. prof. dr János Schmatovich, biblista z Győr (Węgry).

Ks. Jerzy Chmiel

BIBLIJNY MODEL FORMACJI DO KAPŁAŃSTWA W ADHORTACJI APOSTOLSKIEJ JANA PAWŁA II „PASTORES DABO VOBIS”

1. Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis* Jana Pawła II, opublikowana z datą 25. marca 1992 r., podejmuje bogatą spuściznę refleksji, wskazań i zaleceń Synodu Biskupów z roku 1990, który był poświęcony formacji kapłanów we współczesnym świecie, jak również wyraża głos Biskupa Rzymu i Następcy Piotra (por. nr 4).